

СТЫЛЬ ЭПІСТАЛЯРЫЯ Ф. С. КМІТЫ-ЧАРНАБЫЛЬСКАГА

EPISTOLARY STYLE OF F. KMITA-CHARNABYLSKY

Д. А. Руклянскі,
выкладчык кафедры тэорыі
і методыкі пачатаковай
адукацыі МДУ імя А. А. Куляшова

D. Ruklianski,
Teacher of the Department of Theory
and Methods of Elementary Education,
MSU named after A. Kuleshov

Паступіў у рэдакцыю 16.08.2023.

Received on 16.08.2023.

У артыкуле даследуецца стыль «Лістоў» аршанскага старасты Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага. Да структурных складнікаў эпістальярна адносіцца зачын і канцоўка. Зачын як пачатковы элемент складаецца з частак *inscriptio* і *salutatio*, канцоўка прадстаўлена часткамі *apprecatio* і *datum*. Этыкетны бок эпістальярна складаюць формулы маўленчага этыкету, што адлюстравалі тагачасную эпістальярную норму. Паводле функцыянальнай прыметы вызначаны інфармацыйныя і палемічныя лісты. Інфармацыйныя лісты складаюцца з лістоў-паведамленняў і лістоў-скаргаў. У палемічных лістах маўленне адрасанта прадстаўляе сабой яркавы ўзор публіцыстычнага красамоўства.

Ключавыя словы: зачын, канцоўка, сэнсавы блок, формулы маўленчага этыкету, інфармацыйныя лісты, лісты-паведамленні, лісты-скаргі, палемічныя лісты.

The article examines the style of "Letters" of Orsha mayor F. Kmita-Charnabylsky. The structural components of an epistolary include the beginning and the ending. The opening as an initial element consists of the parts *inscriptio* and *salutatio*, the ending is represented by the parts *apprecatio* and *datum*. The etiquette side of the epistolary consists of speech etiquette formulas that reflected the epistolary norm of that time. Informational and polemical letters are defined according to the functional sign. Information letters consist of notification letters and complaint letters. In polemical letters, the speech of the addressee is a vivid example of journalistic eloquence.

Keywords: opening, ending, sense block, speech etiquette formulas, informational letters, notification letters, complaint letters, polemical letters.

Уводзіны. На сённяшні дзень адным з актуальных напрамкаў лінгвістычнай навукі з'яўляецца гістарычная лінгвастылістыка, у межах якой ажыццяўляецца вывучэнне стылёвых асаблівасцей старажытных помнікаў беларускага пісьменства. «Беларускія летапісы нясуць на сабе адзінкі літаратурных твораў. Яны маюць сюжэтно-кампазіцыйную структуру, утрымліваюць прыкметы аўтарскай апрацоўкі тэксту, напісаныя літаратурнай мовай, якая ва ўмовах старажытнага перыяду адпавядала наступным патрабаванням: мела наддыялектны характар, была поліфункцыянальнай і стылістычна дыферэнцыяльнай» [1, с. 9].

Значную цікавасць для даследавання складаюць старажытныя эпістальярныя тэксты, сярод якіх вылучаецца ліставанне аршанскага старасты Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага. Першы ўспамін аб яго эпістальярнай спадчыне знаходзіцца ў працы Я. Ф. Карскага «Беларусы»: «Водпісы Ф. Кміты цікавыя па сваім змесце і з боку літаратурнага <...> Свае справавыя данясенні Кміта ажыўляе апавяданнямі купцоў і іншых людзей, аформленых у эпічным стылі» [2, с. 111].

П. Ф. Крапівін адзначае: «гэты помнік беларускага пісьменства прадстаўляе сабой своеасаблівае аб'яднанне справавога стылю маўлення са штодзённым» [3, с. 3]. Па меркаванні І. В. Саверчанка, у эпістальярна «арганічна спалучаюцца эпічны і публіцыстычны пачаткі, літаратурна-мастацкі і гістарычны дыскурсы» [4, с. 225]. А. Ф. Коршунаў расцэньвае «Лісты» як «вострапубліцыстычныя артыкулы» [5, с. 19]. А. Ліцкевіч піша: «Ф. С. Кміта-Чарнабыльскі – выдатны дзеяч сваёй эпохі, які пакінуў пасля сябе эпістальярныя творы, напісаныя вельмі жывой сакавітай мовай» [6, с. 61]. Гісторык-дакументаліст Ю. М. Мікульскі адзначае: «Лісты

Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага напісаныя па-руску, прычым у іх сустракаюцца элементы жывой мовы, напрыклад, рознага роду прымаўкі» [7, с. 18]. М. В. Абабурка падкрэслівае наяўнасць у пасланнях Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага «яскравай публіцыстычнасці, кніжнай вобразнасці, пераважна з рознага роду цытат, а таксама вялікай колькасці фальклорных выразных сродкаў (прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы і традыцыйныя параўнанні)» [8, с. 67].

На падставе сказанага аўтар артыкула вызначае наступныя ўстаноўкі заяўленага даследавання:

1. Актуальнасць тэмы звязана з адсутнасцю навуковых прац, прысвечаных лінгвастылістычнай характарыстыцы старажытных эпістальярных тэкстаў XVI ст.

Мэта артыкула – комплекснае і сістэмнае асвятленне стылю эпістальярна Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага пасродкам аналізу структурнай арганізацыі «Лістоў» (зачына, канцоўкі), формул маўленчага этыкету як неад'емных элементаў тагачаснай эпістальярнай нормы і стылістычных адметнасцей маўлення адрасанта.

Асноўная частка.

І. Структурная арганізацыя «Лістоў».

1) **Зачын.** З'яўляючыся абавязковым кампанентам афармляльнай часткі, зачын знаходзіцца перад асноўным зместам паведамлення і змяшчае часткі *inscriptio* (абазначэнне адрасата) і *salutatio* (прывітанне). Сродкамі вербалізацыі першай выступаюць канструкцыі наступнай будовы:

а) прыназоўнік *до* + імя і прозвішча адрасата (у форме Р. скл.) + прыдатак са значэннем сацыяльнага становішча / службовай пасады (у форме Р. скл.): *до Генрыха Валуа, короля Речи Посполитой (Ліст. 12 – далей Л.)* [9, с. 63];

б) прыназоўнік *до* + назоўнік *пан* (у форме Р. скл. мн. л.) + назоўнік *рада* (у форме Р. скл. мн. л.) + [назва дзяржавы] (у форме Р. скл. мн. л.): *до панов рад Великога Княжества Литовского* (Л. 2) [9, с. 43];

в) прыназоўнік *до* + імя адрасата (у форме Р. скл. мн. л.) + прыназоўнік *з* + [антрапонім] (у форме Р. скл. мн. л.) + [прозвішча адрасата] (у форме Р. скл.) + прыдатак са значэннем сацыяльнага статусу: *до Теодоры з Сапегов Воловичовой, каштеляновой Троицы* (Л. 14) [9, с. 73].

У склад *salutatio* ўваходзіць сэнсавы блок (далей – СБ), які мае выгляд клічных зваротаў, выражаных вакатыўнымі формамі назоўнікаў *пан*, *государь* з азначэннямі *тыпу освецоный, ясневельможный, милостивый, найяснейший, велебный* і *шматлікімі паўторамі: ясневельможный милостивый (государю) пан троцки(й), пане а пане(,) (пане) мой милостивый!* (Л. 1) [9, с. 41]. Такім чынам, усім лістам уласціва адна мадэль зачына, структуру якога наглядна можна прадэманстраваць пасродкам схем: [**inscriptio.salutatio: СБ**].

2) **Канцоўка**. Дадзены структурыны элемент аб'ядноўвае дзве часткі: **apprecatio** (заклучэнне) і **datum** (указанне даты і месца напісання ліста). *Apprecatio* можа ўтрымліваць ад аднаго да трох СБ.

Значэнне СБ¹ кваліфікуецца намі як рэкамендацыя адрасантам сваіх інфармацыйных паслуг для адрасата. Сродкамі вербалізацыі ўказанага СБ выступаюць этыкетныя формулы-сказы, што складаюцца з наступных элементаў:

а) зваротны займеннік *себе* (у форме В. скл.) + злучнік (*и*) + атрыбутыўнае спалучэнне (у форме В. скл.) + атрыбутыўнае спалучэнне (у форме Д. скл.) + этыкетная формула з кампанентам *милость* (у форме Р. скл.) + дзеяслоў *залецати* (у форме 1-й асобы адз. л.): *себе и службы мои милостивой ласце в(ашей) м(ил)лости залецам* (Л. 4) [9, с. 49];

б) зваротны займеннік *себе* (у форме В. скл.) + злучнік (*и*) + атрыбутыўнае спалучэнне (у форме В. скл.) + атрыбутыўнае спалучэнне (у форме Д. скл.) + этыкетная формула з кампанентам *милость* + прыслоўе *пильне* + дзеяслоў *поручати* (у форме 1-й асобы адз. л.): *себе и покорные службы мои милостивой ласце в(ашим) п(анским) м(илостям) пильне поручам* (Л. 10) [9, с. 62].

Значэнне СБ² – заклік да адрасата памятаць адрасанта – рэалізуецца праз канструкцыі: а) прыслоўе *покорно* / або *покорне* + дзеепрыслоўе *просечи* / або дзеяслоў *просити* (у форме 1-й асобы адз. ліку) + злучнік (*абым*) + кароткі дзеепрыметнік ад дзеяслова *опустити* + дзеяслоў *быти* (з адмоўнай часц. *не* ў форме прошл. часу): *покорне просечи, абым опушон не был* (Л. 4) [9, с. 49]; *покорно прошу, абым опушон не был* (Л. 5) [9, с. 50]; б) назоўнік *попора* (у форме Т. скл. з прыназ. *с*) + дзеяслоў *просити* (у форме 1-й асобы адз. ліку) + назоўнік *невыпущение* (у форме В. скл., замест М. скл., з прыназ. *о*): *с покорою прошу о невыпущение* (Л. 12) [9, с. 63].

СБ³ са значэннем добразычлівасці адрасанта ў адносінах да адрасата знаходзіць сваё выражэнне праз сказы, пабудаваныя наступным чынам:

а) указальны займеннік *тот* (у форме Т. скл. з прыназ. *с*) + дзеепрыслоўе *жычечы* + этыкетная формула з кампанентам *милость* (у форме Д. скл.) + прыдатак (у форме Д. скл.) + атрыбутыўнае спалучэнне (у форме М. скл. з прыназ. *в*) + атрыбутыўнае

спалучэнне (у форме М. скл. з прыназ. *при*) + атрыбутыўнае спалучэнне (у форме Р. скл.): *с тым жычечы в(ашей) м(илости), моему милостивому пану, в ласце божой при добром здравью фортуного панования* (Л. 6) [9, с. 53];

б) атрыбутыўнае спалучэнне (у форме Р. скл. з прыназ. *от*) + дзеепрыслоўе *жычечы* + этыкетная формула з кампанентам *милость* (у форме Д. скл.) + этыкетная формула з кампанентам *милость* (у форме Т. скл. з прыназ. *з*) + найменне асобы (па сацыяльным становішчы ў форме Т. скл.) + прыдатак (у форме Т. скл.) + злучнік (*и*) + атрыбутыўнае спалучэнне (у форме Т. скл. з прыназ. *з*) + атрыбутыўнае спалучэнне (у форме Р. скл.) + злучнік (*и*) + атрыбутыўнае спалучэнне (у форме М. скл. з прыназ. *во*) + атрыбутыўнае спалучэнне (у форме Р. скл.): *от всемогучаго бога жычечы в(ашей) п(анской) м(илости) з в(го) м(илостю) паном троцким, государем моим милостивым и з милым, фалебным потомством способного здоровья и во всех щастливостех фортуного панования* (Л. 14) [9, с. 75].

Частка *datum* выступае ў якасці лакальна-тэмапаральнай характарыстыкі кожнага ліста і функцыянуе праз адзіны СБ, утвораючы наступным чынам: дзеепрыметнік залежнага стану прошлага часу ад дзеясловаў *писати* / або *дати* + назва геаграфічнага аб'екта + назва месяца + нумар дня тыдня + слова *рок* (у форме Р. скл.) + нумар года: *писан на Оршы, месяца июня 1 дня, року 1574* (Л. 14) [9, с. 75].

Варта адзначыць, што не ўсе канцоўкі ў «Лістах» утрымліваюць аднолькавую колькасць не толькі частак, але і СБ унутры *apprecatio*: Л. 1: [**apprecatio: СБ³. datum**]; Л. 4: [**apprecatio: СБ¹.СБ².СБ³.datum**]; Л. 5: [**apprecatio: СБ¹.СБ².СБ³.datum**]; Л. 6: [**apprecatio: СБ³. datum**]; Л. 7: [**apprecatio: СБ³. datum**]; Л. 8: [**apprecatio: СБ³. datum**]; Л. 9: [**apprecatio: СБ². datum**]; Л. 10: [**apprecatio: СБ². datum**]; Л. 11: [**apprecatio: СБ².СБ³.datum**]; Л. 12: [**datum**: толькі абазначэнне месца напісання]; Л. 13: [**apprecatio: СБ¹.СБ².datum**]; Л. 14: [**apprecatio: СБ¹.СБ².СБ³.datum**]; Л. 15: [**apprecatio: СБ³.datum**]; Л. 16: [**apprecatio: СБ³.datum**]; Л. 17: [**datum**]; Л. 18: [**datum**]; Л. 19: [**apprecatio: СБ¹.datum**]; Л. 20: [**apprecatio: СБ¹. datum**]; Л. 21: [**datum**]; Л. 22: [**datum**]; Л. 23: [**apprecatio: СБ³.datum**]; Л. 24: [**apprecatio: СБ³.datum**]; Л. 25: [**apprecatio: СБ³.datum**]; Л. 26: [**apprecatio: СБ³.datum**]; Л. 27: [**apprecatio: СБ³. datum**]; Л. 28: [**apprecatio: СБ³.datum**]; Л. 29: [**apprecatio: СБ³.datum**].

II. Этыкетныя формулы. Практыка старажытнага ліставання выпрацавала пэўную сістэму камунікацыйных правіл, што ў далейшым знайшло сваё адлюстраванне і ў сучаснай традыцыі вядзення перапіскі [10, с. 12]. Да формул маўленчага этыкету, што адлюстроўвалі тагачасную эпістальную норму, адносяцца:

а) формулы з базавай лексмай *милость* у спалучэнні з займеннікам: *милостивой ласце в(ашей) м(илости)* (Л. 17) [9, с. 71];

б) этыкетныя словазлучэнні *милостивый государь, милостивый пан, милостивая пани, милостивая государиня: чолом бью пану моему милостивому* (Л. 4) [9, с. 47];

в) этыкетныя азначэнні ў зачынах «Лістоў» *велебный, найяснейший, милостивый, освецоный, ясневельможный: велебный в Крестусе <...> пане а пане и государю мой милостивый* (Л. 6) [9, с. 50].

Да стильістычных адметнасцей у выражэнні этыкетных зносін адносіцца выкарыстанне адрасанта мастацка апрацаваных усхваляльных сказаў: *иж пан бог сотворитель с презренья ласки своее боское рачил вашу королевскую милость, господаря нашего милостивого, з отчизн хвалебных вашей милости до тых, тут славных панств в добром зоровью принестъ и на столыцы незвытежоного королевства посадить* (Л. 12) [9, с. 63].

Пры зваротах да высокапастаўленых асоб адрасант абірае і самаўніжальную форму выкладу: *для вшехмогучого бога, не труднечи для мене, слуги своего, ручки своее панское, але, хотя, малому хлопяти своему панскому, до мене, служебника унижоного в(ашей) м(илости), што ж кольвек ку вырозуменю моему рач з ласки (вашей) м(илости) панское розказать отписать* (Л. 13). [9, с. 72].

III. Моўна-стылістычныя сродкі змястоўнага нападунення «Лістоў».

1) Інфармацыйныя лісты (лісты-паведамленні, лісты-скаргі).

а) **Лісты-паведамленні** прадстаўляюць сабой службова-веставыя данясенні аб ваенна-палітычным становішчы на мяжы Вялікага Княства Літоўскага і Рускага царства, адносінах паміж рускім і татарскім насельніцтвам, перамяшчэнні войск і прыёме паслоў. У лісце ад 18 верасня 1574 года адрасант дакладвае адрасату аб вяртанні велікакняжацкіх пасланцоў з рускіх зямель: *Ясневельможный милостивый пане воевода виленский, пане а пане, пане мой милостивый! Далэм знать вшыстким воебец в(ашим) п(анским) м(илостям), паном моим милостивым, радом е(го) к(оролевской) м(илости), о выйстю з земли неприятельское посланцов е(го) к(оролевской) милости. И та ведомость иначе се не отменила, только яко первой, ведле писания воеводы смоленского, иж покой зостановлен, поки велькие послы е(го) к(оролевской) м(илости) до князя великого сходят. А то таковое писание мое до воеводы смоленского о готовность послов великих вшистке инне обмовы о посланнику их Елизареву Елчанинову первой през писания мое, в оное нашей треводзе учыненное, а о отправе тей ласкавей и преткей тым посланьцом к(о)р(оля) е(го) м(илости), яко мам ведомость, не завадили. С тым жычечы в(ашей) м(илости), моему милостивому пану, в ласце божой при добром здровью фортуного панованя. Писан у в Оршы, сентября осмогонатцат, року 1574* (Л. 25) [9, с. 98-99]. У тэксце вылучаецца зачын, прадстаўлены вакатыўнай формай *пане* ў спалучэнні з ветлівымі азначэннямі *ясневельможный милостивый* і лексічнымі паўтарамі. Канцоўка складаецца з *apprecatio*, што змяшчае СБ³, і *datum*. Са стильістычнага боку ліст прадстаўляе сабой афіцыйна-веставае паведамленне, у змесце якога адзначаецца функцыянаванне наступных моўных сродкаў:

- этыкетная лексема *милость* у спалучэнні з займеннікамі *его*, *ваша* пры тытулаванні высокапастаўленай асобы;
- пабочная канструкцыя з прыназоўнікам *ведле* са значэннем крыніцы інфармацыі (*ведле писания воеводы смоленского*);
- лексемы і ўстойлівыя словазлучэнні, што адлюстроўваюць дыпламатычную тэму ліста (*посланцы; велькие послы; воевода смоленский; князь великий; посланник; писание; ведомость*).

Змястоўная частка лістоў разглядаемага тыпу прадстаўлена і ў выглядзе апавядальнага дыскурсу. Так, у пасланні да ўрада Вялікага Княства Літоўскага ад 17 сакавіка 1574 года паведамляецца пра намер маскоўскага цара Івана Грознага абярнуць сваё войска супраць нагайскіх і чараміскіх татар: *<...> мещане оршанские, з Смоленска до Орши едучи, поткались, де, з возом князя великого сих русских украин, з Тишком Ломакиным Смольня, от Смоленска в двух милях. Тот Ломакин, — который здавна от мене шпегом ест и перед тым многие непреспечные ведомости и перестережение мне чинивал, что вже первой доходило ведомости государя его милости зешлого и в(аших) м(илостей) панов рад, — всказал до мене умыслне, праве, зжожаючися яко с тым Алексеем, слугою Мамоничовым, так и з иншими шпегами моими, и с тым полоненником, и с тыми мещаны о вси тые sprawy князя великого. И поведил, иж то иначе не ест а не будет, только войском нагайским и черемиским до Смоленска и по всей украине быть. «Только, де, ведати того не можем, если з вас что почнет або з нас. А теперь, де, воевода смоленский по мене послал, не ведаю, по што. Але так ми се, де, видет, што мне быти у князя великого. И вы, де, о том все Филону от мене подружите. А нам бы, де, лепей, што б межи государи был покой». И всказали тые слова, с тыми мещаны розъехалсе.* (Л. 8) [9, с. 57]. Кампазіцыя змястоўнай часткі адпавядае ўсім правілам пабудовы тэксаў апавядальнага дыскурсу, паколькі ў паведамленні дакладна вызначаецца завязка, развіццё дзеяння, кульмінацыя і развязка. Структурнае і семантычнае адзінства ліста забяспечваюць таксама трывальна-часавыя формы дзеясловаў (*поткались, ест, чинивал, доходило, всказал, поведил, будет, можем, почнет, послал, ведаю, видет, розъехалсе*) і развітыя складаназалежныя сказы (падкрэслены ў тэксце). Наяўнасць у лісце лакальнай інфармацыі (з Оршы до Смоленска), дзеючых асоб (Алексей, слуга Мамоничов; Тишка Ломакин; полоненник) надае ўсяму паведамленню рысы эпічнага твора з элементамі жывога маўлення, якое адрасант прадставіў у выглядзе чужой мовы.

б) **Лісты-скаргі**. У гэтых пасланнях распавядаецца пра цяжкае матэрыяльнае становішча адрасанта: *в листе моем до ваших панских милостей писал и завжды пишу о нендзы моей оршанской, прошу покорне, абы то ваших милостей, панов моих милостивых, не ображало, бо голодному смерть на уме, и в таком опатренье лепшей ми ест умереть, нижли живу быть. <...>Большей силы моей стать не може, бо юж в обетницах старость зашла, а поттом смерть найдет, а сором пропал.* (Л. 10) [9, с. 61-62]. Дадзены тэкставы фрагмент з ліста ад 13 сакавіка 1574 года адзначаецца арганічным спалучэннем этыкетных моўных сродкаў (*до ваших панских милостей; ваших милостей, панов моих милостивых, не ображало*) з эмацыйнымі прастамоўнымі выразамі (*голодному смерть на уме; большей силы моей стать не може; лепшей ми ест умереть, нижли живу быть; смерть найдет, а сором пропал*). Падобная эмацыйнасць маўлення адрасанта прасочваецца ў наступных прыкладах: *Не покиньте меня в той нендзы, а вжды чым же бых кольвек опатрен не был! Наг есьми, и бос, и простоволос* (Л. 19) [9, с. 90]; *нендзы живот мой, милостивый пане, обетниц есьми по-*

лон, а милосердия и опатрениа ни за грош! Увесь есьми у долгох а в заставе (Л. 16) [9, с. 80]; я не маю за што хлеба купити; з голоду з слугами и з шкапами здыхам (Л. 10) [9, с. 61]; о одежу, да о хлеб журуся, да и о долги плачу (Л. 13) [9, с. 68]; у себе ни одного гроша не мам, а не только на то, але сам не мам выживитца чым (Л. 27) [9, с. 101].

2) Палемічныя лісты. Маўленне адрасанта ў гэтых лістах прадстаўляе сабой выбітны ўзор публіцыстычнага красамоўства. У сваіх развагах аб грамадска-палітычным становішчы і нормах польскай шляхты ён выкарыстоўвае разнастайныя моўныя сродкі для надання сваім думкам вобразнасці і эмацыйнасці:

а) словы з пераносным значэннем: «заповедь господня издалече просвещаяще очи», – а не только очи, але и сердце мое осветило (Л. 19) [9, с. 85];

б) народныя выразы: не только абы московский государем быть мел, але, хотя бы вже дьябел с пекла, только абы кривды людей божых мстил, а в порядок привел (Л. 19) [9, с. 86];

в) біблейскія цытаты: «Хто во мале верен, и во мнозе верен» (Л. 14) [9, с. 74];

г) метафарычныя намінацыі: московский, тот прозорливый Аввакум, о том всем ведает и сперва еще усмотрел, што mezi герезью не прожить, и на цесарского сына указал (Л. 19) [9, с. 87];

д) параўнанні: Ова просто есмо як рыба в омуте: слепи, неведоми! Не ведаем, куды в сию есмо диру влезли (Л. 19) [9, с. 87];

е) прыказкі і прымаўкі: а естли верою служу, мнемам, вси преважности мои в послушенстве

добре чиню и ку прислузе чиню. Што всё нехай бо платить. А теж, як доробило лихо, прорежутся и зубы (Л. 13) [9, с. 72].

Заклучэнне.

- I. Для зачынаў і канцовак эпістальеры характэрная розная ступень устойлівасці ўнутраных складнікаў. Зачыны адзначаюцца строгім парадкам прытрымлівання частак *inscriptio* і *salutatio*. Канцоўка складаецца з *apprecatio* і *datum*. Апошняя частка ўласціва ўсім лістам, аргресціо прадстаўлена трыма сэнсавымі блокамі, аднак, як відаць па схеме, яны адзначаюцца рознай частотнасцю ўжывання.
- II. Адметнасцю стылістычнага афармлення этыкетнага боку «Лістоў» з'яўляецца шырокае ўжыванне сказаў, што ўсхваляюць адрасата. Як адзін з пашыраных прыёмаў вядзення перапіскі з тагачаснай элітай выступае выкарыстанне адрасантам самапрыніжальных сказаў.
- III. Эпістальеры складаецца з інфармацыйных і палемічных лістоў. Сярод інфармацыйных вылучаюцца лісты-паведамленні і лісты-скаргі. Змястоўная частка лістоў-паведамленняў характарызуецца інфармацыйнай шматпланавасцю, мае рысы аўтарскай апрацоўкі тэксту, якому адрасант надае форму мастацкага апавядання. Лістам-скаргам уласціва эмацыйнасць і стылістычная нестандартнасць, што праяўляецца ў спалучэнні формул маўленчага этыкету з размоўнымі выразамі. Палемічныя лісты ілюструюць ярскі ўзор публіцыстычнага красамоўства адрасанта.

ЛІТАРАТУРА

1. Мароз, В. К. Мова беларускіх летанісаў у кантэксте фарміравання старажытнай беларускай літаратурнай мовы: аўтарэф. дыс. ... д-ра філал. навук / В. К. Мароз. – Мінск, 2009. – 39 с.
2. Карский, Е. Ф. Белорусы / Е. Ф. Карский. – Пг., 1921. – Т. 3, вып. 2. – 242 с.
3. Крапивин, П. Ф. Словарный состав «Отписов» Филона Кмиты Чернобыльского : автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Минск, 1954. – 15 с.
4. Старажытная беларуская літаратура (XII–XVII стст.) / Уклад., прадм., камент. І. Саверчанкі. – Мінск : Кнігазбор, 2007. – 608 с.
5. Коршунаў, А. Ф. «Лісты» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага і «Баркулабаўская хроніка» – жывыя сведкі гісторыі / А. Ф. Коршунаў // Помнікі старажытнабеларускай пісьменнасці. – Мінск : Навука і тэхніка, 1975. – С. 4.
6. Ліцкевіч, А. У. Выбар на стагоддзі : малавядомыя дакументы 1569–1577 гадоў па гісторыі Люблінскай уніі / А. У. Ліцкевіч // Беларуская думка : штомесячны грамадска-палітычны і навукова-папулярны часопіс / заснавальнік Адміністрацыя Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. – 2009. – № 7. – С. 60-65.
7. Мікульскі, Ю. М. Новыя лісты Филона Кмиты-Чарнабыльскага / Ю. М. Мікульскі // Беларускі гістарычны часопіс : навукова-тэарэтычны, навукова-метадычны часопіс / заснавальнікі: Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, РУП «Выдавецтва “Пачатковая школа”», Інстытут гісторыі НАНБ, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. – 2010. – № 10. – С. 18–23.
8. Абабурка, М. В. Паэтыка беларускай літаратуры XVI–XIX стст. : манаграфія / М. В. Абабурка. – Магілёў : УА «МДУ імя А. А. Куляшова», 2011. – 200 с.
9. Помнікі старажытнай беларускай пісьменнасці / Склаў А. Ф. Коршунаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1975. – 248 с.
10. Формановская, Н. И. Речевой этикет и культура общения / Н. И. Формановская : М. : Высш. школа, 1989. – 156 с.

REFERENCES

1. Maroz, V. K. Mova belaruskikh letapisau u kontekstse farmiravannya starazhytnai belaruskai litaraturnai movy : aŭtaref. dys. ... d-ra filal. navuk / V. K. Maroz. – Minsk, 2009. – 39 s.
2. Karskii, E. F. Belorusy / E. F. Karskii. – Pg., 1921. – T. 3, vyp. 2. – 242 s.
3. Krapivin, P. F. Slovarnyi sostav «Otpisov» Filona Kmity Chernobyl'skogo : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk. – Minsk, 1954. – 15 s.
4. Starazhytnaya belaruskaya litaratura (XII–XVII stst.) / Uklad., pradm., kament. I. Saverchanki. – Minsk : Knigazbor, 2007. – 608 s.
5. Korshunau, A. F. «Listy» F. S. Kmity-Charnabyl'skaga i «Barkulabaŭskaya khronika» – zhyvyia svedki gistoryi / A. F. Korshunau // Pomniki starazhytnabelaruskai pis'mennastsi. – Minsk : Navuka i tekhnika, 1975. – S. 4.
6. Litskevich, A. U. Vybar na stagoddzi : malavyadomyia dokumenty 1569–1577 gadoŭ pa gistoryi Lyublinskai unii / A. U. Litskevich // Belaruskaya dumka : shtomesyachny gramadska-palitychny i navukova-papulyarny chasopis / zasnaval'nik Administratsyya Prezidenta Respubliki Belarus'. – 2009. – № 7. – S. 60-65.
7. Mikul'ski, Yu. M. Novyya listy Filona Kmity-Charnabyl'skaga / Yu. M. Mikul'ski // Belaruskii gistorychny chasopis : navukova-tearetychny, navukova-metadychny chasopis / zasnaval'niki: Ministerstva adukatsyi Respubliki Belarus', RUP «Vydavetstva “Pachatkovaya shkola”», Instytut gistoryi NANB, Belaruskii dzyarzhauŭny ūniversitet. – 2010. – № 10. – S. 18–23.
8. Ababurka, M. V. Paetyka belaruskai litaratury XVI–XIX stst.: managrafiya / M. V. Ababurka. – Magileŭ : UA «MDU imya A. A. Kulyashova», 2011. – 200 s.
9. Pomniki starazhytnai belaruskai pis'mennastsi / Sklaŭ A. F. Korshunau. – Minsk : Navuka i tekhnika, 1975. – 248 s.
10. Formanovskaya, N. I. Rechevoi etiket i kul'tura obshcheniya / N. I. Formanovskaya : M. : Vyssh. shkola, 1989. – 156 s.